

Prof. Dr. Orhan Cezmi TUNCER

Sahip Ata (Gök) Medrese İle İlgili Çalışmalar

Anadolu Selçuklularının 13. y. İkinci yarısındaki çok ünlü ve başarılı vezirlerinden biri de Sahip Ata Fahrettin Ali'dir.¹ 33 yıllık görev süresinde (1258-85)² saldırgan Moğollar, ezilen halk, saraya gönderilen tüm faturalar ve Selçuklulardan kopan Türkmen Beyler ile (özellikle Karamanoğulları) uğraşadursun, yirmiyi aşkın yapı yaptırmayı da başarır. İşte adı ile anılan 1271 tarihli Sivas'taki yapı da bunlardan biridir. O tarihte bu kentte 2 medrese daha bitirilirken, adeta bir siyasal yarışma (rekabet) yaşanmaktadır. Cüveynî Darülhadişi (Çifte Minareli Medrese) boyut ve görkemiyle Anadolu'ya egemenliğini vurgular. Sahip Ata, "tüm yenikliğine karşın, Selçuklu hâlâ ayakta" der. Sivas sanki bilerek seçilmiştir. Çünkü, o kentin halkını saldırganların yaptığı katliam için, çokça para vererek destek ve güvenine almıştır. Gök Medrese salt bir yapıdan öteye Anadolu Selçuklu siyasal tarihi ile de bağlantılıdır.

Sahip Ata Medresesi, günümüze kadar gelen plânında açık avlulu, 4 eyvanlı, kuzey ve güney kanatlarda, eyvan yanlarında üçer odalı olarak tanıtılır.³ Bunun nedeni adı geçen yerlerde üçer kapı bulunmasıdır. Çalışmamız, bu konuya da açıklık getirecektir.

Bu yazımızda, 1978 ve bunu tamamlayan 1990 yılı kazılarında, vakfiye ile yapıyı çakıştırmaya ve bulguların ışığında yoruma yer vereceğiz. Yazıya dökmeye, çalışmalar konu başlıklarına göre alındığı için tarih atlamaları olmuştur. Tuttuğumuz günlükteki tarihler de bilgi için verilmiştir.

A-1978 YILI KAZISI

1-Hazırlık Aşaması

2490 sayılı Kanun ile, korunması gerekli taşınmaz varlıkların, olması gereken nitelikte onarılmadığı, bir kez daha iyice anlaşılmış olmalı ki, üst görevliler hiç yoksa çok önemli bazı vakıf yapılarının, emanet komisyonları kurularak restorasyonuna karar verince, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Sivas Gök Medrese için beni görevlendirdi. Abideler Şubesinin deneyimli restoratörleri, yıllık yatırımları nedeniyle bu işe vakit ayıramayacaklarını (!) bildirince, A.D.M.M.A.'dan yeni mezun olan öğrencim 2 mimar (Murat İrem ve Nilgün Demir), o günler işe

başlayan mimar Perin Topaloğlu, Teknik Ressam Selçuk Serpil ve Elektrik Teknisyeni Mustafa Erdim ile bir grup oluşturarak 08.07.1978 Cumartesi günü Sivas'a geldik. Sivas Bölge Müdürlüğü hemen bir emanet komisyonu kuruyor. Ben de üyesiyim. Şantiye araç ve gereçleri alınıyor. İşçilerin puantajları tutuluyor. Bizler Vakıf binasında kalıyoruz. İşe gidip gelme, yemek için çarşıya inme vakit alıyor. Bir fotoğrafçıyla anlaşılıyor. Günü gününe baskı ve renkleri bana yetiştiriyorlar. Avluyu yaşanabilir şekle soktukten sonra Vakıflar Bölge Müdür Tuncay Atalay'ın, kamp yapmak için İstanbul'da diktirdiği 2 çadır kuruluyor (14.07.1978 Cuma) (Res. 1). Vakıf Talebe Yurdundan, yatak yorgan v.b. getiriliyor. Oranın aşçısı sabah kahvaltımızı hazırlıyor. Erzağını aldığımız yemeklerimizi pişirip buluşlarımızı yıkıyor. Çevre halkının sosyo-kültürel ve sosyo ekonomik düzeyi çok düşük. 2 hanım arkadaş ile birlikte sürekli kalmayı bir türlü anlayamıyorlar. Yapı yıllar yılı boş kaldığı için ayrıca berduş yatağı olmuş. Bu nedenle bir gündüz bir de gece bekçimiz var. İlk haftalar, kapımız sık sık taşlanıyor. Avluya güneşle ısınan bir su varili kondu. Yeni bir su borusu döşenip (13.07.1978) saati takıldı. Helâ ve banyo için 2. gün yapının kuzeybatı odasında yer hazırlandı. Kuzey eyvanına sandalye ve plânşımızı kurduk. Burada oturuyor ve fazla eşyalarımızı koyuyoruz. Gelen işçilerin durum ve sayılarına göre işe yön veriyor ve hemen görüntülüyorum. Vakit buldukça röle öölçüleri alıyoruz.

¹ M. Ferit ve M. Mesut, *Selçuklu Veziri Sahip Ata ve Oğullarının Hayat ve Eserleri*, İstanbul, 1934, s.24

- Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, 1971, s. 40.

- Tuncer, Orhan Cezmi, *Kayseri Sahip Ata Medresesi*, Ankara, 1988, s. 40.

- Köprülü, Fuat, Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumi Bir Bakış, *Yeni Türk Mecmuası* 1933, s. 4,

² Tuncer, Orhan Cezmi, *Anadolu Selçuklu Mimarsî ve Moğollar*, Ankara 1986, s. 42

³ Nitekim, Bilget de buna göre bir plân verir, Bakınız:

- Bilget, Burhan, *Gök Medrese*, Ankara 1989, s.29.

- Tuncer, Orhan Cezmi, "Birkaç Selçuklu Taçkapısında Geometrik Araştırmalar, *Vakıflar Dergisi* 16, Ankara 1982.

- Aslanapa, Oktay, *Türk Sanatı*, İstanbul, 1973, s. 112. (Eski kaynakların yapıyı 24 odalı olarak tanıttığı iletilir).

- Kuran, Aptullah, *Anadolu Medreseleri*, Ankara, 1969, s. 92.

- Sözen, Metin, *Anadolu Medreseleri*, Cilt I. İstanbul 1970, s. 40.

- Gabriel, Albert, *Monument Turcs D'Anatolie*, II. Cilt, Paris 1934, s. 155.

2- Avluda ve Damda Temizlik Çalışması

09.07.1978 Pazar: Gök Medresede ilk günümüz. İç ve dıştan yapıya ± 0.00 çizgisi geçirildi.

10.07.1978 Pazartesi: Teslim aldığım şekliyle yapıyı görüntüledim. Bakımsızlıktan avlu, vahşi bir orman görünümünde (Res. 2). Çam, elma, erik ve leylak ağaçları adamakıllı büyümüş olup görüntülemeyi oldukça engelliyor.

11.07.1978 Avlu temizliği sürüyor. Moloz taşları ve kırık kiremitler dışarı taşındı. Bir yandan röleve ölçüleri sürdürülüyor.

13.07.1978 Perşembe: Avlu şekle girmede. Buradaki eklentiler, ağaçların tümü kökten kestiriliyor. Bulunan taşları tür ve bezemelerine göre kümeleştiriyorum.

15.07.1978 Cumartesi: Avlu temizliği bitti Buruciye'den getirildiği söylenen dendanlar odaya, Şahne Kümbeti'ne ait taşlar avluda ayrı bir yere konuyor. Çalılar arasında kaybolan, iri palmyeli, abartılı bir 13.y. ikinci yarısı mihrap kalıntısını (Res. 3), bulduğumuz kadarıyla bir köşeye yeniden kuru olarak kurduruyorum. Yapıya ait olduğu, taş boyut ve diğer özelliklerinden (profil, işleme v.b.) anlaşılanları doğu eyvanı önüne sıraladık. Zaten bunlardan buraya

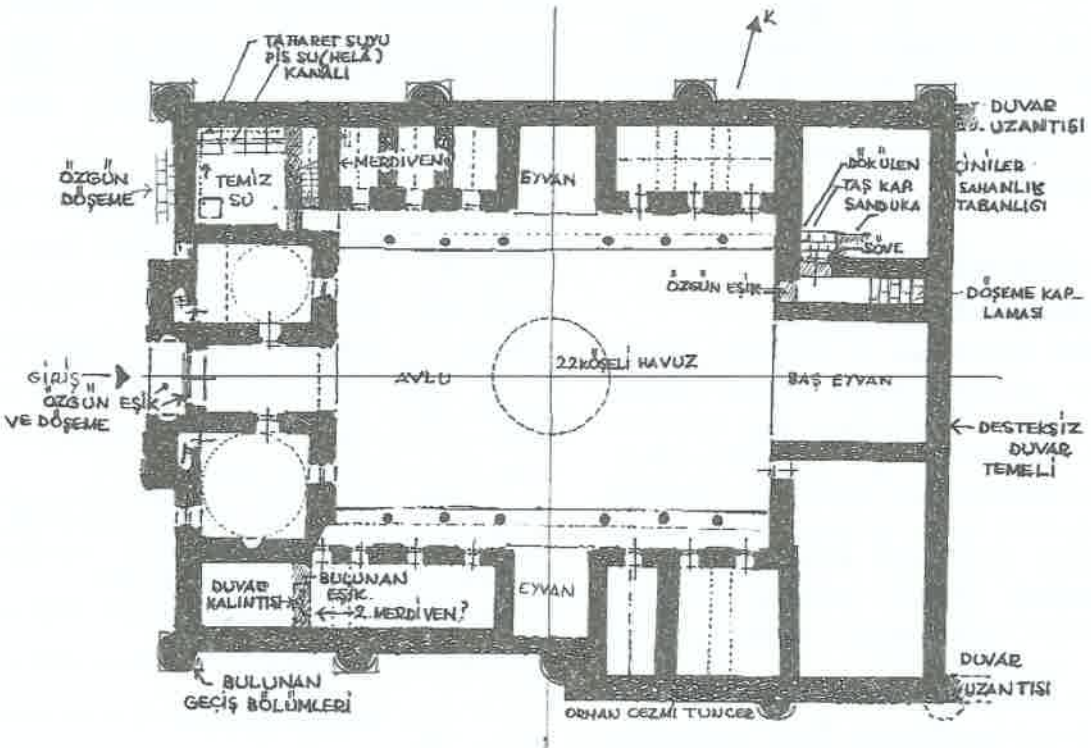
bir kuru duvar örülerek avlu dışı karşı kapatılmaya çalışılmış. Yapı zaman zaman onarıldığı ve 1967 yılına kadar müze olarak kullanıldığı için⁴, beğenilmeyen, yenilenen başlık v.b. taşlar, diğerleriyle bir depo görünümü almış. Bu arada bizi çok sevindiren avlu ortası havuz korkuluklarından parçalar bulunuyor⁵. Bunların kuzey eyvanı önüne, pergeline uydurmaya çalışarak sıralıyorum (Res.4). Daha sonra bir tanesi daha, doğu kanadı araştırma kazısında bulunup buraya aldırılacaktır.

17.07.1978 Güney kanat odalarına yöneldik. Eyvan yanlarındaki alanların muhdes ahşap tavan kirişlemeleri, bağdadî ara bölmeler, ara duvarlar kaldırılıp dışarıya atılıyor. Kuzey eyvanda 2 yana birer seki yapıp bunlar, yan odaların önünde de devam ediyordu. Ayrıca kapılar da örtülüydü. Geldiğimiz, hafta bunları temizletmişim.

⁴ Yücel, Yaşar, Kadı Burhaneddin Ahmet ve Devleti, s. 160.

⁵ "Biz Sivas'ta yaptığımız araştırmada bu parçalara rastlayamadık. Zaten türbe harap olduğundan içindeki mezar taşları bugün Gök Medrese'de saklanıyor."

⁵ Yaptığımız ön çalışma, Yılmaz Önge'nin kinden (5.60 m) küçük çıkıyor. Bakınız: Önge, Yılmaz, "Anadolu'da Bilinen En eski Selçuklu Havuzu", Önasya, Ankara 1967, Yıl 3, Cilt 3, sayı 25.

3- Araştırma Kazısı

18.07.1978 Salı: 10 gün kadar süren temizlik ve ayıklama işlerinden sonra güney kanatta araştırma kazısını başlatıyorum. Güney eyvan doğu bitişiğinde bir oda var. Burası güney yüzde daha taşkın (oda derinliği fazla). Eyvan duvarı doğrultusunda enine bir temel araştırıyorum. Sonuç yok. Böylece bugünkü plânın, bu kesimde daha taşkın olduğunu özgün olarak saymak gerekiyor. Bu odanın doğrultusunda (doğusunda) 2 kapılı şimdi tek alanlı bir bölüm var. Kullanıcıların, beton döşemelerini, avluyu eşik üstünden verdikleri pöhrenleri kaldırıp ara bölme temeli arıyoruz çıkmıyor. Ayrıca iç ve dış duvarlarında da iz yok. Bu 2 odalı geniş alanda da, güney kanat doğrultusunda bir temel çıkmıyor. Üst örtü zaten çok eskilerde yıkılmış. Burası tek alan olsa, kubbesi (kare ölçü tonozla elverişli değil) mescit ve sınıftan büyük olacak. Geleneklere ters.

19.07.1978 Çarşamba: Güney kanat batı yakasında araştırmalar başlıyor. Bu yönde 4 kapı var. Hepsinin eşiklerini bulduk. Eyvandan batıya doğru 3 kapı arasında, 3 oda olduğuna ait hiçbir temel ve duvarlarında köklerini bulamıyoruz. Mescidin köşe duvarı pahlanarak yer açılan 4. kapıdan girişte, hemen sağda (batı) bir eşik, içeri açılan tek kanatlı bir kanadın mil yuvası, mescidin kiblesince uzanan uzun odayı ayırıyor. Ara duvar çok bozuk ve eni 1.15 m. Dış yüzün (batı) içinde 2 farklı kotta 2 tonoz izi var. Güney dış duvarı batı yakası yıkılıp yenilenirken özengiler kaybolmuş. 2 tonoz izinden üstte olan mescit kubbesiyle organik bağa daha uygun. O nedenle alttaki yeni olmalı. 4. kapının girişinde bir sahanlık olup yukarıya çıkan merdiven ve soldaki ara duvara ait hiçbir iz yok. Oysa bakışlımsı kuzeybatı köşede ıslak alana bitişik olarak var. Kazıda tamamını buluyoruz. Buruciye Medresesi baş eyvan sağındaki (güneydoğu odada) bingili bir merdiven şansı buraya uygun düşmüyor. Ara duvarlar ve güney duvarı yıkımı bu izlerin tümünü yok etmiş olmalı (Res. 7). Bu arada güneye açılan üst pencereler de özgünlüğünü ve her halde gerçek kotunu da kaybetmiş.

20.07.1978 Perşembe: Medresenin kuzey kanadında araştırma kazısı başlıyor. Odaların ahşap döşeme, ahşap tavan kirişleri dışarı atıldı. Oda önlerinde, revak altındaki sekileri daha önce söktürmüştük. Eyvanın batı yarısında 3 oda var. Revağa bakan duvar yenilenmiş. Bezeli bazı taşlar ters, yüz veya dikine olarak örgüye girmiş durumda. Çeşmenin arkasına denk gelen (kuzey-

batı) ıslak alan döşemesi dola dola, revaktan 1,10 m yükselmiş. Bunları kaldırarak içeriye ilerliyoruz. 1.60 m ilerleyince sınıfın buraya bakan duvarındaki söve olduğu sanılan yere ulaşıyor ve eşik arıyoruz. Avlu kotunda bulununca, buranın ıslak alana giriş kapısı ve sol sövesi olduğu, kapı lentosunun kırıldığı, diğer pencereler gibi üstünde bir üst penceresi olduğu anlaşılıyor (Res. 5). Ölçü kot ve kesitler aynı. Bu ön sahanlıkta (1.60x1.23) bu kez sağa (kuzey) dönüp kazıyı sürdürürken kapısı arkaya (iç) açılan yeni bir eşik ve mil yuvası ortaya çıkıyor (Res. 6). Hemen batısında örgüsü bozulmuş bir moloz taş duvar kalıntısı bulunuyor. Burası dama ulaşan merdiven yeri. Ancak basamakları yok olmuş. Kuzeye ilerleyip bir sahanlık yaptıktan sonra sağa (doğu) dönerek yükseldiği, buna bitişik odanın tonoz koltuğundaki kalan 6 basamaktan anlaşılıyor. ıslak alana giriş eşiği üstünde, birbirine koşut ve yapışık iki pöhrenk, çeşmeden avluya doğru uzanıyor⁶. Bu arada çeşme teknesi ve döşemelerin sonradan 1.10 m yükseltildiği kesinlik kazanıyor. Bunu dışarı yüzde çeşmeden de anlıyoruz. Eski fotoğraflar bunu kanıtlıyor. Sınıfın buraya bakan duvarı yıkılırken üst kubbesini de zedelemiş, yenilenen duvar içinde damda 2 yeni baca deliği var.

22.07.1978 Cumartesi : Girişe göre sol (kuzey)kanat doğu yarısında (eyvanın doğusunda) bugün 3 kapılı bölümü uzunlamasına tek bir tonoz örtüyor. Bunun da sıvasında 2 ayrı kotta tonoz izi var. 2 ara duvarın ne dış ve iç duvarlarında kökleri ne de temelleri var. Eyvanını batısındakilere bakıp burada da 3 oda olacağı kanımız şimdilik kanıtlanamıyor. Ancak dış yüz üst kotundaki tepe pencerelerinin, kapı aksında oluşu, bunlardan ortadakinin, dış yüzdeki desteğe rastladığı için doğuya kaydırıldığı, ancak içe uzanırken (kapı aksını yakalamak açısından) bu kez batıya kaydırıldığı görülüyor. Bunlar ilk düşüncemizi destekler ayrıntılar. Doğu yöndeki 2. kapının (orta kapı) sağ sövesi doğrultusunda, kuzeye uzanan 0,90 m. eninde, bozuk bir temel moloz taş duvar kalıntısı yakalanıyor. İleride oda sayısı ile vakfiyesinin karşılaştırması bize yardımcı olacak⁷. Kazıda bol tuğla (25x25x0,5 cm) çıkıyor.

⁶ Bunlar 0,37 m boyunda ve çapları (dış) 0,17 m. Güney kanat oda eşikleri üstündekiler de aynı ölçüde. Selçuklu pöhrenleri daha iri idi.

⁷ Bu süreçte Vakıflar Bölge Müdürlüğüne Hasan Yeşilova ataniyor.

31.07.1978 Pazartesi : Medresenin 2 oda ve baş eyvandan oluşan doğu kesiminde kazı başladı. Yıkıntı taşlarını ayıklatıp türlerine göre avludaki yerlerine taşıyorum.

02.08.1978 Çarşamba : Baş eyvanın doğu kazısında, duvar içi yüzü temiz kaplamaları görünmeye başladı (Res. 7). Temel dolgusundan alını profilli iri bir mermer çıktı. Geniş yüzüyle toprağa oturuyor. Açıkları uyuyor. Bu havuzun taban taşlarından biri, yanında oluk taşları da bulundu. Baş eyvanın döşemesi yok edilmiş (Res.4).

03.08.1978 Perşembe : Doğu kanat kuzey odasında (baş eyvan kuzeyi) avluya açılan kapı eşiğini baz alarak dolguları dışarıya atıyoruz. Eyvan duvarının 1,50 m açığında (kuzey) buna koşut bir moloz taşı (eni 1.00 m) duvar bulundu. Bu alanın tüm duvarları böyle (ince yonu) örülü. Buruciye'den esinlenerek burada merdiven arıyoruz. Ancak eni çok fazla ve biraz derinden dış duvara yakın yerde döşeme taş kaplamaları ortaya çıkıyor. Burası bir aralık olmalı. Bu ara duvar, arkasını kareye dönüştürmüş (12.45 x12.35 m). Avludan bu aralığa bağlantı sağlayan taş, iğreti görünüyor. Kaldırınca asıl eşik çıktı. İç döşeme kotunu buna göre sürdürüyoruz. Ara duvarın bu kapıya yaklaştığı yerde örgü kesilip eşik oluşturulduğu, dolgular kalkınca anlaşılıyor (8.8.1978). Arkası bir sahanlık ve 1.00 m. sonra kesilip yeni eşikle iç alana giriliyor. Kazıda çini kırıkları görünmeye başladı. Bir tanesi bozulmadan yüzükoyun yıkılmış. Alçıya alıyorum (Res. 8).

09.08.1978 Çarşamba: Çinilerin yüzükoyun oluşu, duvardan döküldüklerini gösteriyor. Epeyi döküntü topladık. Burası anlaşılan medresenin en özenli alanı. Kireç harcı yer yer nemli. İri blok bir harçtan kırılınca çini parçaları çıktı. Kazı derine indikçe bir duvar parçasının blok olarak yıkıldığı anlaşılıyor. Bir yüzü çini mozayik, ara duvara yapışık ve bir kenarı sahanlığa bağlı mozayik kaplamalı kitle bulundu. Mavi ve siyah çiniler (3x7 cm). balık sırtı dizilmiş. 0.50 m kadar yükseklikte, yaklaşık 1.40 m. eninde. Boyu belli değil. Hemen altında taş döşeme kaplaması var. Doğu yönünde kazıyı derinleştirdik. Bir iz yok. Belli bir yerden sonra döşeme kaplaması dış duvara kadar yürüyor. Ara duvarın, avluya açılan kapısı yönünde bir kapı boşluğu ve yere kapanan söve bulunuyor. Harç izinden hareketle, mozayik blok yanında yerine oturunca, burasının, kemerle

örtülen bir kapı olduğu anlaşılıyor (1.40 m açıklıklı). Sahanlığı izleyen kare alan bizce bir türbe yeri (Res. 9).

Bildiğimiz kadarıyla Sahip Ata, kendi hanı-gahında yatıyor (1285). Aileden kimseler de var. Ölüm tarihi 1289. Sağ iken Sivas'ta kendine yer hazırlatmış olmalı. Bu işi Konya'da niçin çözümlememiş? 1.40 m. enindeki bir sandukaya 2+2.50m'lik boy gerekli. Oysa I. İzzettin Keykavus Şifahanesinde en büyük sanduka 0.90 m. geliyor. Her halde burası sandukanın alt kesimi. İleride Selçuklu tarihine yönelip bu soruya yanıt arayacağız.

05.08.1978 Cumartesi : Baş eyvanın güneyindeki büyük alanın araştırması başlıyor. 4-5 yıl önce buradaki yıktırdığım bekçi evinin banyo için yapılan delikli döşemesi, pöhrenk ve döşeme kaplaması çıkıyor. Söküp atıyorum (Res. 7).

06.08.1978 Pazar : (Ramazan'ın ilk günü)⁶. Buruciye Medresesine gidip, 2. kat sorununu birlikte inceliyoruz. Merdivenlerine bakıyoruz. Kazıyı derine indiriyoruz. Merdivenlerine bakıyoruz. Kazıyı derine indiriyor ancak hiç bir iz bulamıyoruz. Güney dış duvar iç ve dış yüzü çok bozuk. Temiz ölçü alınamıyor. Diğer duvar kalınlıklarına bakarak burasının 12.50x7.10 m kadar olduğu anlaşılıyor. Batı duvarının bu yüzü de çok bozuk. Doğu Eyvanının kuzeyindeki gibi, onun duvarına koşut 2. bir ara duvar temel ve bağlandığının duvarlarda kökleri de yok. Kazı 1.00 m. derinleşince bu tek açıklıklı alanın güney ve doğu duvarları iç yüzleri ortaya çıkıyor. Güneydoğu köşe duvarı yıkık.

24.07.1978 Pazartesi: Medresenin giriş (batı) kanadı üst katında çalışmayı başlattım. Korumak amacıyla eskiden yapılan ve oldukça yıpranan ahşap çatı ile çoğu kırık alaturka kiremitler alınıp dışarıya atıldı. Boyutlu güzel bir silme çıkıyor yıkıntılardan. Diğer 3 eyvanda olduğu gibi giriş eyvanı da yanlarından yüksek. O nedenle mescit (güney) ve sınıf (kuzey) damından buraya, ön yüzü (avlu) sıvalı, onların pencerelerini kapamayan birer üçgen duvar var. Merdiven basamakları yok olmuş. Örgü alt kotunda birer profilli bingi taşı yerinde duruyor (Res. 10.) Sıvayı kazıtınca tuğla örgülü olduğu anlaşılıyor (Res. 11)

⁶ Cumartesi gecesi serinliğe ve sıvrisineğe karşı avluda her akşam yaptığımız ateşi yineliyor ve sohbet ediyoruz. 00.01'e kadar oturuşuma ekipteki arkadaşlarım şaşılar. Saat 03.00'te birlikte sahur yapıyoruz. Sabah 10.00'a kadar uyumusum.

Kuzey merdiveni altında çini bir su (çerçeve) parçası varlığını koruyor. Siva üstünün bununla kaplı olduğu böylece kanıtlanıyor. Her iki kubbenin çevresi oldukça toprak dolmuş. Özellikle ön yüz kalkanlarıyla aralar çokça dolu. Buradan başlayarak boşaltıyoruz. Kısa süre sonra mescit kubbesi eteğine yakın kotta gezintiyi sağlayan tek sıralı tuğla bingiller ortaya çıkıyor. (Res. 12). Eteğine inince kasnak araştırmasına başladık. Avluya bakan yüzünde, tepe pencereleri nedeniyle zaten yaklaşık kot belli. Silmesi yok olmuş, Mescidin güney yönünde arkasındaki örtük yıkık olduğu için dolguya fazla dokunmıyoruz. Sınıfın kuzey duvarı zaten yenilenmiş, 2 kubbe arasında, giriş eyvanı üstünü yavaş yavaş kaldırıyorlar. 2 m'ye yakın dolgu var (Res-17).

18.08.1978 Cuma : 2 kubbenin (giriş eyvanı üstü) birbirine bakan koşut kasnak yüzlerinde çini mozayik duvar kaplaması çıktı (Res. 13.). Güneydeki + 6.17 kuzeyindeki + 6.04 kotunda. Siyah bir su çerçeveyi, yukarıda altıgen cam göbeği renginde çiniler beziyor (2 duvarın diğer yerleri hep çentikli) (Res. 14-15). Aralarında siyah üçgen çiniler boşlukları dolduruyor. Ayrıca kazıda ara duvar ve ocak (Res. 16), biraz sonra 2 tandır çıkıyor⁹ Giriş tonozu üstü iç içe 2 oda şeklinde. Kuzey duvar, sınıf kubbesinden 1,00 m açıktaki ve buradan kubbenin arkasındaki alana geçen kapının sövesi duruyor (Res. 17). Güney çini kaplama, bu enine ara duvara gelip kesiliyor. 18 cm'lik duvarlar kireç, katkılı özel bir karışım, alçı, mermer tozu v.b olmalı. Ara duvar kuzey uçta kapı ile kesiliyor. Kaplamaların arka odaya uzandığı güneyde belli oluyor. Giriş eyvanının avlu yüzündeki kalkan duvarı sağ ve solunda bulunan tuğla duvarı söktürürken, kuzeydekini kuzey yüzünde- daha önce belirttiğimiz gibi - çini kaplama bulunuyor (Res. 18). Kubbelerin çini kaplı olduğunu kanıtlayan hiçbir artık kalmamış, tuğla basamaklara bakılırsa yalın. Buralarda zengin çini dekor varmış.

19.08.1978 Cumartesi : Kazıyı giriş eyvanı tonoz sırtına kadar indirdik. Kabaran kasnak çinilerini alçılıp pano halinde yerinden aldım. Sınıfın kubbesine yaklaşık 20cm. Kalınlıkta bir kat moloz kubbe sonradan kaplanmış¹⁰.

20.08.1978 Pazar : 4 kişi eyvanların üstüne, avluya akıntılı koruyucu ahşap çatı yapıyor. Mescit kubbesinin güney kasnağı, arkasındaki odanın tonozu ile birlikte yıkılınca tehlikeli olmuş. Yukarı taş çektiyorum. Mustafa usta Salı günü gelip burayı güçlendirecek. Giriş eyvanı doğu yüzü

kalkanının 2 yanına alt silmeler üstüne 2 çöten yaptırıyorum. Dam sularını avluya akıtacak.

İşler böyle yürürken zaman zaman Sivas'ın asıl taş ocağını araştırıyorum. Yerlilere usta kahvehanelerine, gelen giden müteahhitlere soruyor ancak sonuç alamıyorum. Eski eser müteahhitlerimizden Mustafa Veziroğlu ve diğer arkadaşları 15.08.1978 Salı günü buradaki 2 eksiltme için geldiklerinde Gök Medresesine de uğradılar. Kayseri'deki benzer taş ocaklarını incelemek üzere onlarla akşam hareket ediyoruz. Malatya yolunda Tomarza'ya doğru sapıyoruz. (16.07.1978 Çarşamba). Ömer Ertan'ın belirttiği taş ocaklarına tırmanıyoruz. Taşlar sert ve güzel ancak sütlü kakao renginin açığı. Beğenmedim. Oradan dönüp Pınarbaşı girişindekilere bakıyoruz. Buradakiler de bir öncekinin eşi. Yorgun ve eli boş dönüyorum. Numuneler yanımda. Bir taş atölyesine bıraktık. Küp şekline getirecek. Sivas'ta beyaz taş yok diyorlar. Bulamazsak uzaklardan getirmek gerekecek. 1. İzzettin Keykavus Şifahanesinde kullanılan açık renk taşta razıyım. Onarımında Gürün ve Darıca'dan getirilmiş. Ancak, Sivas'ın kışına yatkın olmayınca vazgeçilmiş. İftar saatine yakın müteahhit arkadaşlarla Mimar Sinan (Cıllavuk) Köyü'ne dönüyor ve gece konaklıyoruz.

17.08.1978 Perşembe : Sabah 07.30 otobüsüyle Sivas'a hareket ediyorum. İstedğim taşı bulamadım. Günler azalıyor. Oldukça huzursuzum. Özel İdareden taş ocakları hakkında bilgi almak istiyorum. Oradan Vakıflara geçen İbrahim Bey de doyurucu bilgi veremiyor. Sivas'ta son büyük yapılar hep bu krem rengi taştan. 1920-30'larda bu ocağın çalışır durumda olduğu anlaşıyor. Bu beni, ocağı yakınlarda aramama yönlendirdi (Keykâvus, Çifte Minareli ve Gündük Minarede aynı ocaktan yararlanılmış).

18.08.1978 Cuma : Şantiyeye kum ve taş getiren taşıya uğradım. Vakıfların şoförü İshak ile yanıma bir arkadaş daha alıp Paşa Fabrikası denen semte gidip ocakları geziyoruz. 4-5 ocak

⁹ Mescit kubbe kasnağı kuzey kenarı kırılıp sekizgene dönüşebileceği yerde, batıya doğru düz uzanarak hem buradaki odaya dikdörtgen yapıyor, hem de oraya, kasnak yüksekliğinde bir hücre (~depo) sığmasını sağlıyor.

¹⁰ Kazıdan bolca dekoratif alçı parçalar ve değişik profilde, bazen mukarnas dilimli sırlı tuğlalar çıkıyor. Giriş eyvanı üstünün özenli çinili, alçı süslü, (raf, korniş, yaşmak v.b.) olduğu ve böylece müderrise yakışacağı kanısı kuvvetleniyor. Sırlı tuğla parçalar minare doküntüleri. Vakit bulamadığım için ilgilenemedim. Ancak şerefe altı mukarnası konusunda yararlı ayrıntılar vermekte.

hep aynı nitelikte. Ancak istediğim değil. Kayseri'dekilerin biraz açığı. Soğuk Çermik denen bölgedekilere bu kez bakıyoruz. Tam aradığım gibi. Çocuklar gibi sevindim. Haykırmak istiyorum. Örnekler alıp medreseye döndük. Döküntüden bir iki taşı kırıp taze kesitine bakıyoruz. Tıpatıp aynısı. Arkadaşlarla birlikte birlikte eskiyi ve yeniği tablo seyrederek gibi seyrederiz. Beyazlığını zaman giderek ve eş olacak. Ancak ocak istediğimiz verimde mi bilemiyoruz. Hasan Yeşilova, üstündeki hümüslü toprağı aldrabileceğini söyledi. Ocağı bulmanın rahatlığı içindeyiz.

17.08.1978 Perşembe : Giriş eyvanında çini yok. Doğu (baş) eyvan yıkık. Güney ve kuzey eyvan tonozları, dış duvarları iç alınları çok güzel çinilerle kaplı. Yer yer oynamış ve bazıları düşüp yok olmuş. Üstüne koruyucu bir çatı yaptırmayla yetinmiyorum. Özel İdareden Vakıflara geçen, komisyon üyesi İbrahim Bey'e bu çiniler için keçe siparişi verdim. Eyvanın pergeline uygun iskele yaptırıp arasına keçe serilmesi gerekecek. Bunun için Urfa ve Diyarbakır'a gidecek. Dönüşümüze kadar yetiştireceğini sanmıyorum.

29.08.1978 Salı : Tam 52 gündür buradayız. Rölöve ölçüler ara ara tamamlandı. Önemli çizildi. Eyvanların üstüne, avluya akıntılı koruyucu çatı yapıldı. Mescit kasnağı güçlendirildi. Toplanan çiniler yerlerine göre sınıflanıp ayrı çuvallara konarak, ağızları mühürlenip Vakıflar Bölge Müdürlüğüne tutanak ile teslim edildi. Vinci yağlayıp, sarıp sarmalayıp kış önlemi aldık. İşçiler son döküntüleri topluyor. Bugün Ankara'ya döneceğiz. Hiç bir işi yarım bırakmayı, eksik bilgiyle (yapı dışı ve çevre araştırması hariç) dönmeyi istemedik. Böylece 1978 Temmuz ve Ağustos çalışması tamamlanıyor. Umduklarımdan fazla kalmamız Abideler Şubesi'ni tedirgin etmiş. Dönüşte "Bu kadar süreceğini bilsem göndermezdim diyecek Ekrem Demirtaş. Döner dönmez rölöve projelerinin temiz çizim ve çinilerine başladık. 4 mimarın bir kısmını aldı.

B-1990 YILI KAZISI

1-HAZIRLIK AŞAMASI

1976 yılında derslere part-time başladığım A.D.M.M.A.'ne 1980'de kadrolu olarak geçiyorum. 1988'e kadar bir onarım yapılamıyor. Vakıflarla Gazi Üniversitesi anlaşıyor ve sözleşmeli olarak 3 yapı için (Gök Medrese,

Divriği Ulu Camii ve İstanbul Mevlevihane) işe koyuluyorum. Andaç Bey İstanbul'dakiyle yakından ilgileniyor. Beraber gidiyor, dış çizgiyi, üst kat 2 merdiven yerini, semahanenin sınırlarını gösteriyorum, Yanmadan önceki fotoğraf ve belleklere göre yeniden kurulduğunu sonradan öğreniyorum. Gök Medreseye ağırlık vermektim. 22-29 Ağustos 1988'de son durumları incelemiştim. Çini ayrı bir uzmanlık işi. Genel Müdürlükte bir çekirdek kadro kurulması için 4 arkadaşın¹¹, İstanbul'da kurs görmesi yazışmaları yapıyor. Medresenin batısında (yolun karşısına) bir şantiye binası kurulması isteğimize, Bülent Kamber imzalı bir prefabrik bina planı ve özel teknik şartnamesi geliyor. İlgili üniversitelere Genel Müdürlük yazı yazarak katkıları soruluyor.

- Yıldız Üniversitesi, gönderilecek ekibe bir günlük bir seminer verebileceğini (2603/4617-18 Eylül 1989),

- Selçuk Üniversitesi, uygulama yapacak ve yaptıracak kadrosu olmadığı (21.259/4792-4.9.1998),

- Trakya Üniversitesi, proje hazırlığı yanında, öğrenci ve öğretim elemanlarına olanak sağlanırsa 1990 Temmuz ve Ağustos'unda yardımcı olabileceğini (100-462-6127/ 20 Eylül 1989),

- Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Gök Medresenin sorunlarını belirten ek rapor yanında Vakıflar + Kültür Bakanlığı + İstanbul Merkez Restorasyon Laboratuvarı konservasyon uzmanlarından oluşan ekibi önerip, Vakıfların restorasyon elemanlarına Bilim Dallarının destek ve işbirliği yapabileceğini bildiriyor. (131.1013.16076-27 Eylül 1989).

Ayrıca, onarım süresinin yıllar alacağı düşünülerek 2 yapının üstünün bir uzay kafesi ile kapatılması görüşüme, Kayhan Mühendislik yardımıyla İrfan R. Ünsal'dan taslak proje, teknik şartname ve fiyat geliyor (20.01.1994). Bu arada zeminin irdelenmesi açısından bir sondaj araştırma önerim İstanbul Teknik Üniversitesi, O.D.T.Ü ve Karadeniz Teknik Üniversitelerine yazı yazılıp, ayak konacak yerleri gösteren ölçekli planım ekleniyor.

¹¹ Biyolog Behiye Erdoğan, Kimyager Semra Erdil, Jeolog Osman Hacıahinoğlu ve Sanat Tarihçisi Birsan Erat'ın Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün İstanbul'daki Restorasyon Laboratuvarında eğitim görmeleri için (Mayıs 1990'da kurs) Behçet Bey ile (15.02.1989) anlaşıyoruz.

Yanıma Vakıflar Genel Müdürlüğü Abideler Şubesi mimarlarından Necla Destici'yi alarak Sivas'a gidiyor ve 1990 yılı dış araştırma kazısına başlıyorum.

2- ARAŞTIRMA KAZISI

Ön (batı) yüzde özgün eşik, şimdikinin 90 cm aşağısında (-1.96 m) bulunuyor (Res. 19). Bu hem ön hem giriş eyvanı gerçek kotlarını sağlamamızı da sağlıyor. Kapı önüne düşmüş sağlam bir dendan bulunuyor (Res. 20), hemen görüntülerip, temizletip, istampajını ve ölçülerini alıyoruz. Ön yüzde -1.77'de mermer sıra bitiyor ve -2.12 m'ye kadar normal taş sırası devam ediyor. Çeşme önünde -1.62 kotunda eski yalak tabanı, -2.05'te temel 5-6 cm. taşkınlığı ve -2.94 m. kotunda pöhrenk (içi ø 12, et kalınlığı 2'şer cm) bulunuyor (Res. 21). Böylece çeşme yalağının 1.60 m yükseltildiği kesinlik kazanıyor. Medresenin kuzey batı köşesindeki bezeli yuvarlak desteğini kare plan çeviren köşe pahlarının -1.05 kotunda başladığı görülüyor. Bunun üzerine, güneybatı köşe desteğini açtırıyor ve köşe pahlarının -1.38 ile -0.81 kotlarında bulunduğunu belirliyoruz (Res. 22). Böylece Gök Medrese batı (ön) yüzünün kuzeyde (sol) -1.15, güneyde (sağ) -1.60 m olacak şekilde akıntılı olduğu anlaşılıyor. (Kapı önü -1.40 m).

Kuzey duvarı batı ucunda 3-4 m. derine inildiği halde göz doyuran bir pis su çıkışı bulunmuyor. Kazıyı bu yüzde doğuya doğru sürdürüyoruz. 1. yuvarlak desteğin geçiş bölümü -0.73 ile -1.39 arasında baklavali dilime benzer şekilde, 2. destek geçiş bölümü -1.46 m ile -2.02 arasında bulunuyor. Arazi kuzeyden hem güneye hem de doğuya doğru akıntılı. Önden doğuya doğru (-1.15'den 3.15'e) 2 m. iniş var. Nitekim 3. son destek (kuzeydoğu köşesi) geçiş bölümü -1.74 ile -2.18 kotları arasında. 3 desteğin temelleri yarım kare. Bu geçiş elemanlarıyla görünüşte yarım daireye dönüşmektedirler. 1. destek 2.13/1.05, 2. destek 1.92/1.08 ölçüsünde.

Kuzeydoğu desteğinin doğuya doğru biraz içe kırılarak devam ettiğini gösteren temel duvarında örgü kökleri var. Ancak plana bakıldıkça kitle burada bitiyor ve alışıklarımız dışında köşe değil ara destek şeklinde yapıda yer alıyor. Bunun bir bahçe duvarı, vakfiyesinde adı

geçen yapıları da dışından saran veya onlara bağlanan bir çevre duvarı olup olmadığını bu kazı boyutunda belirleyemiyoruz. Ancak kuşku lar artıyor.

Doğu duvarı temelini boydan boya açtırıyorum. Güney ucuna kadar çırpısında ve desteksiz. 3.80 m. aşağıya iniyor ve inceyonu temel bitimini yakalıyoruz. Yer altı suyu, çukurları hemen dolduruyor. Bu durumda medresenin planının şimdiki sınırdaki bittiği ancak arkasının (doğu) kendi bahçesi olabileceği anlaşılıyor¹².

Yapının güneydoğu köşesi yıkık. Derinlere indiğimiz halde destek ve temel duvarı bulunmuyor. Kuzeydekiyle karşılaştırılırsa iki destek birbirine yakın. Aralarındaki 8 m. çok az. Güney duvarı da doğuya doğru devam ediyor ve desteğin köşeyi aştıktan sonra yer aldığı kanısını taşımaya başlıyorum. Böylece çevre duvarı tamamlanmış oluyor.

Güney yüzde en batıdaki desteğin geçiş sırasının -0.81 ile -1.38 arasında olduğunu belirtmiştik. Eyvanı içeren 2 destek arası moloz taş onarımlı kesim altından yine inceyonu örgü çıkıyor. Bu kanadın taşkın kesiminin duvarı da yenilenmiş. Doğuya doğru ilerledikçe arazi kot kaybediyor ve beden duvarları yüksekte kaldıkça yıkımı kolaylaşıyor. Üstelik doğu eyvanı 2 yanındaki büyük açıklıkların bu sonucu oldukça kolaylaştırdığı anlaşılıyor.

Sonuç olarak medresenin bugünkü sınırları içinde olduğu, ancak kuzey ve güney duvarlarının doğuya doğru ilerleyerek vakfiyede adı geçen yapının (Dar-ı ziyafet) burada olabileceği düşüncesiyle onları sardığı veya birleştirdiği kanısına varıyoruz. Bu yöndeki 3. bir kazı konuya iyice açıklık getirecektir. 1990 yılı yıl sonuna yakın, geçirdiğim bir mide kanamasıyla Vakıflardaki işi bırakıyorum. Yıllar geçiyor ve yine kimse umursamıyor. Ancak Sivas'ta bir iki özverili, eski eser dostu kişi (başta Hikmet Denizli) işin ucunun bırakılmasına razı değiller. Konuyu haklı olarak sıcak tutmak istiyorlar.

¹² Arazi kotu burada en düşük. O nedenle duvarları diğer 3 dış yüzden daha yüksek durmasına karşın, hiçbir ara destek olmaması, arkasında (doğu) bitişik bazı yapıların - ufak da olsa veya hücredekilerin (destek sağlamak açısından) olduğunu çağırıyor.

C. YEREL ÇABALAR

Sivas Valiliği ile Sivas Hizmet Vakfı, Gök Medrese konusunda bir konuşma yapmamı istiyorlar (1992/46-05.11.1992). 30 Kasım 1992 Pazartesi günü Kültür Merkezinde saat 14.00'te konferans verip proje ve slaytlarla konunun boyutların açıklıyorum. 2 yıl daha geçiyor. Aynı aşkla, Sivas Hizmet Vakfı yine Valilikle işbirliği yaparak benden yardım istiyorlar. 20 Ocak 1994 Perşembe günü oraya gidip, Müze Müdürü Hikmet Denizli ve Vakıflar Bölge Müdürü Doğan Erdiñ ile ertesi günü Vali Aydın Güçlü'ye çıkıyoruz. 1994 yılı için ayrılan 5 milyar liranın hayata geçirilmesi gayretindeler. İşte bu arada uzay kafes giriş için bir atılım yapıyorum. Bununla ilgili bilgi yukarılarda verildi. Bir yıl daha geçiyor. Bu kez Sivas Belediyesi gayrete geliyor ve her türlü giderin kendilerince karşılanacağı bazında Vakıflar Genel Müdürlüğü ile bir sözleşme yapıyorlar. 10-11 Aralık 1994 günü toplantıya, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Kurulu toplantım nedeniyle katılamıyorum. Bu kez, sınırlı kişilerle 5-6 Mayıs 1995 tarihinde Sivas Sıcak Çermik'te, Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu başkanlığında bir toplantı daha yapılıyor. Zemin emniyeti, binanın statik durumu için İ.T.Ü'den Prof. Mehmet Bilge, Prof. Remzi Ülker, Prof. Müfit Yorulmaz ile Erciyes Üniversitesi'nden Mehmet Palamutoğlu, Cumhuriyet Üniversitesi'nden Ahmet Turan, İ. T. Ü'den Gülsün Tanyeli ve Yeğen Hanım ile yönetimin ileri gelenleri katılıyor. Bundan da bir sonuç çıkmıyor. 2000'li yıllara geliyor ve umutla bekliyoruz. Bu arada Hacettepe Üniversitesi'nin Suut Kemal Yetkin anısına (18-20 Kasım 1981) düzenlediği seminere "Sivas Gök Medrese Zemin Katı ile İlgili Araştırmalar" adıyla ve 19-23 Ekim 1981 yılında İstanbul'da düzenlenen 4. Ulusal Türkoloji Kongresi'ne "Sivas Gök Medrese Üst Kat Sorunu" adlı birer bildiri veriyorum (her kişi de yayımlandı).

D- SİVAS SAHİP ATA VAKFIYESİ

1264 Mayıs'ında kurulan vakıf, 1265 ve 1280 yıllarında eklemeler yapılarak üçü birden 1280'de yeniden yazılıyor¹³. Burada amacı (s.53) "fâkihler, hukukçular, alimler, öğrenciler, müslüman yoksullar, ve alevilere vakfedip, fıkıh ve bunu tamamlayıcı şer'i ilimler ve dini eğitim için onlara mesken kılını"denir. Yapı şöyle tanımlanmak-

tadır. ".... Kale Kapusu karşısında ilim adamlarının oturmalarına mahsus yazlık, kışlık odalar, bir abdestliği, biri sağ, diğeri sol tarafta 2 minare, girişinde bir mesciti müstemil, Medrese-i Sahibiye-i Fakriyye namıyla meşhur binayı muhkem ve avlusu geniş bir medrese bina etti, suyunu akıttı ve bu medresenin haricinde bir de Dar-ı ziyafet (konuklar yurdu) yaptırdı". Dikkat edilirse tanım bugünkü duruma bir eksiğiyle uyuyor.

Kadro: Daimi bir müderris, 2 asistan, 20 fakih ve araştırmacı, 5 bekar fıkıh araştırmacısı, 5 meseleleri ilka edici, 5 eğitime yeni başlayan öğrenci, cami için (5 vakitte) 1 imam, iki yedek imam 2 müzezin, kitaplık ve kütüphaneci, 1 kapıcı (aylık 20 dirhem), bir ferraş, öğrenci ve öğretim görevlilerinden bekar olanların her gece-gündüz medresede kalması, evli olanların en az 2 gece burada kalması (1 fakih ve 2 asistanın sürekli burada kalması) ve diğer tüm ayrıntılar vakfiyede belirtilmektedir.

Kütüphanecinin gece medresede yattığını bilemiyoruz. İlim adamları için yazlık ve kışlık odalar, daimi müderris, 2 asistan, fakih ve araştırmacıdan (20 kişiden) biri, meseleleri, ilka edici 5 bekar, öğrenci ve öğretim görevlilerinden bekar olanların 24 saat medresede kalacakları yer, evli olanlardan en az 2 gece için yatacak yer, depo, yaygı ve sergi, kandil yağ ve yağdanlıkları yakacak yeri düşünülürse bol oda (en az 10 tane) gerekmektedir. Yapıda mescidin, bunun karşısındaki sınıfın (girişe göre solda) planın yeri bellidir. Bizce güneydoğu köşe oda kitaplığa uygundur. Kuzeydoğu odanın çok özenli çini kaplaması burasının ya türbe, ya da müderris odası olmasını gerektiriyor. Ancak oda olsa çini sanduka tabanlığa gerek kalmazdı. Ayrıca,

¹³ Bayram, Sadi ve Ahmet Karabacak, "Sahip Ata Vakfiyeleri," *Vakıflar Dergisi* XIII, Ankara 1981, s. 31.

Sivas'ta medrese dışında, nehre yakın bir "Büyük Han" ve medreseye yakın bir "Şahne Çifte Hamamı" da vardır (s.36). Ayrıca vakfiyede, bakım ve onarım amacıyla görevli mimarına vakıf gelirlerinden her ay belli bir ücret verilmesi (ayda gümüş elli dirhem sultan parası) şartı var (s.36). Konya Sahip Ağa vakfiyesinde tahsildar ve mimarın günlük 30 dirhemdir (s. 40). Medresenin her mezhebe açık olması, sıcak pide alınıp, müezzinlerden birinin minarenin şerefesinden, fakir ve yoksullara ve diğer arzu edenlere başa kakmaksızın eziyetsiz, sadaka olarak bırakılması belirtilip konuk evindeki günlük yiyecekler de açıklanıyor.

- Turan, Osman, *Selçuklular ve İslamiyet*, İstanbul 1971, s. 124.

ıslak alana bitişik merdivenleri öğrenciler kullanıyor, bunun bakımındaki öğretim üyeleri ve müderrislere ayrılmış olmalıydı. Bu durumda yapının güneybatı kanadı öğretim üyelerine ayrılmış olmalı. Eşik ve mil yuvasını bulduğumuz, mescidin güneyine uzanan oda (kışın) müderrise oldukça uygundur. Kuzey eyvanı batısındaki 3 odadan en batısındaki depo, yakacak, temizlik gereçleri, yaygı, sergi, diğer 2 oda bekâr v.b öğrencilere ayrılması uygun düşer. Bu binada hukuk, şer'i ilimler, dinsel eğitim yapıldığına göre, girişin hemen sonundaki tek dersliklerle yetinmemek gerekir. Güneydoğu kanattaki derin 3 oda ya koğuş yada sınıf idi. Bunlar da yetmediğine göre, kuzeydoğu kanadında 3 odalı olması gerekecektir. Bugün bunlara ait hiçbir iz kalmaması, inşaatın hızlanması amacıyla, tonozun uzunlamasına örüldüğü, ara bölmelerin temel ve duvar bağlantısına gerek kalmadan sonra yapıldığını da düşündürüyor. Ancak güneydoğu 2 oda için aynı şeyi düşünmeye, eyvana bitişik kalan tek oda elvermiyor. Evliya Çelebi 80 odadan söz etmektedir.¹⁴

Üst katın yazlık olduğu vakfiyede de anlatılmıyor. Evliya Çelebi de belirtiyor. Giriş eyvanı üstünde yer alan iç içe 2 ve kuzeyinde bir kapalı alanlı yeri, müderrisin kışın da kullandığı konusunda bilgi yok. Taçkapı arkasına rastlayan alan ufak değil. Ön odayı avluya açık eyvan şeklinde düşünmek daha uygun olacaktır. Kuzey kanat damında bolca tuğla bulunması bunun ile kaplı olduğunu gösteriyor. Ayrıca bu kesimde topraklar arasından ve avluda revak önünde pek çok ön yüzü S profilli bingî taşı çıkması, bunlara oturan eliböğüründeli ve saçaklı ahşap 2. katı çağrıştırıyor. Zaten kuzey duvarı, çörtenler ve buna uygun üst pencereler, bu görüşü oldukça destekliyor.

Kalkan duvarlarının her yönde buna uygun kotta olduğunu giriş (batı) yüzü de pekiştirmektedir. Güney duvar yıkıldığı için belge yok olmuştur. Ancak güney eyvanı, kuzeydekiyle 3. boyutta da eşdeğer. Bu nedenle üst katı ahşap dikmeli, eli böğründe avluya saçaklı¹⁵, arkaları dış kalkan duvarına dayalı olarak düşünmek gerekir. Arka yüzlerde yer yer bağdadî bölmeli odalar olduğunu da bilmiyoruz. Doğu kanat, batı kanadın bakışımı durumunda. Baş eyvan daha

yüksek olduğu için üst kata elverişli olmayabilecektir. Bu nedenle orasının kullanılmadığını (üst katı yok) sanıyoruz. Ayrıca türbe görüşümüz doğru ise içte en büyük kubbe dışta yine kubbe veya külah bu ahşap 2. katı zorlayacaktır. Medresenin 1823'te üst katına yine ahşap odalar yapılmasında eski kurgunun katkısı yadsınmamalı¹⁶.

E- SAHİP ATA GÜNLERİ VE SİYASAL TARİH

Medresenin kuzeydoğu köşe odasının, Sahib'in kendisine türbe olarak hazırlayışı için, Selçuklu tarihine ve Sahib Ata'nın siyasi yaşamına kısaca bakmak yetecektir. Sahip Ata, Celâleddin Karatay'ın öldüğü günlerde (1258) Emir Dad (Adliye Bakanı) olur o günlerde İzzeddin Başvezirdir. Baycu'ya elçi olarak gönderilir. Orada değerle karşılanır, hediyeler sunulur ve böylece Baycu'nun beylerinin sıklaşan saldırılarında bir azalma olur. Küyükhan ve Mengühan katına da elçi olarak çıkmış, kaanlardan yarlıkları almış olmasından ötürü, yönetim ve diğer emirlerle eş rey düzeyine erişmiştir. Sultan 2. İzzettin Keykâvus, Hülâgu Han'a giderken (1259) onu saltanat naibi yapacak ve yönetimi ona bırakacaktır. Baba Şemseddin öldükten sonra aynı sultan, altın bir divit ve değerli bir hil'at göndererek onu vezir yapar. Böylece artık Fahrettin Ali, "Sahip" ünvanına erişir. (1259-1260). Saray teşrifatçılık amirliği yapan Müinüddin Süleyman Pervane ile el ele vererek o çok zor koşullarda devleti olabildiğince yönetir. Sahip Ata'nın 1. vezirliği 1271 yılına kadar sürer. Sultan II. İzzettin Keykâvus Bizanslılara sığınmış, sonra Kırım'a geçmiş ve ölünceye kadar (1278) sekiz yıl orada bir malikanede yaşamak zorunda kalmıştır¹⁷. Fahrettin Ali'nin kıymetli sultanına gizli gizli sağladığı para yardımını¹⁸ düşmanları koz olarak kullanmış, görevden alınmasına ve Osmancık

¹⁴ Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Çeviri: Z. Danışman, cilt 3, s. 201.

¹⁵ Giriş eyvanı avlu yüzünde, kalkan duvarı iki yanındaki eli böğründeler, ahşap çatılı ve saçakların yapıyı U şeklinde sardığını, müderris odasının böylece daha da korumaklı olduğu anlaşıyor.

¹⁶ Turan, Osman, a.y sayfa 124.

¹⁷ Öztuna, Yılmaz, *Türkiye Tarihi*, Cilt 2, s. 158.

¹⁸ "Sultanın Kırım'dan gönderdiği bir mektuba karşılık bir kaç değerli armağan ile altın bir masrapa gönderdiği için suçlanıp, Moğol beylerinin yardımıyla görevden alınır.

Kalesi'ne hapsini sağlamışlardır. Yerine Maliye Bakanı (Müstevfi) Mecnüddin Muhammet atanır. Duruma İlhanlı Abaka Han el atar. Fahrettin Ali Tebriz'e çağrılır. İftira ve Münüddin Pervane'nin oyununa geldiği anlaşıncı, İlhanlı, iki oğluyla birlikte onu Konya'ya görevi başına gönderir. (1272)¹⁹.

Bu kısa tarihçede Sahip Ata Fahrettin Ali'nin²⁰, Sivas Gök Medresesinin bitmeye yakın günlerdeki buhranlı dönemi çok açıkça anlaşılmaktadır. Konya'daki Hanıgahı çoktan bitmiştir (1258). Ancak gözden düşmesi onu uzaklara Sivas'a itip ve sandukasını hazırlatır

olmalıdır. Sonra göreve atanması ve 1288'lere²¹ kadar yaşaması artık buraya gömülmesine elvermeyecektir.

¹⁹İbnî Bibi, *Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi*, Çeviri M.N. Gençosman ve F. N. Uzluk, Ankara 1941, s. 187.

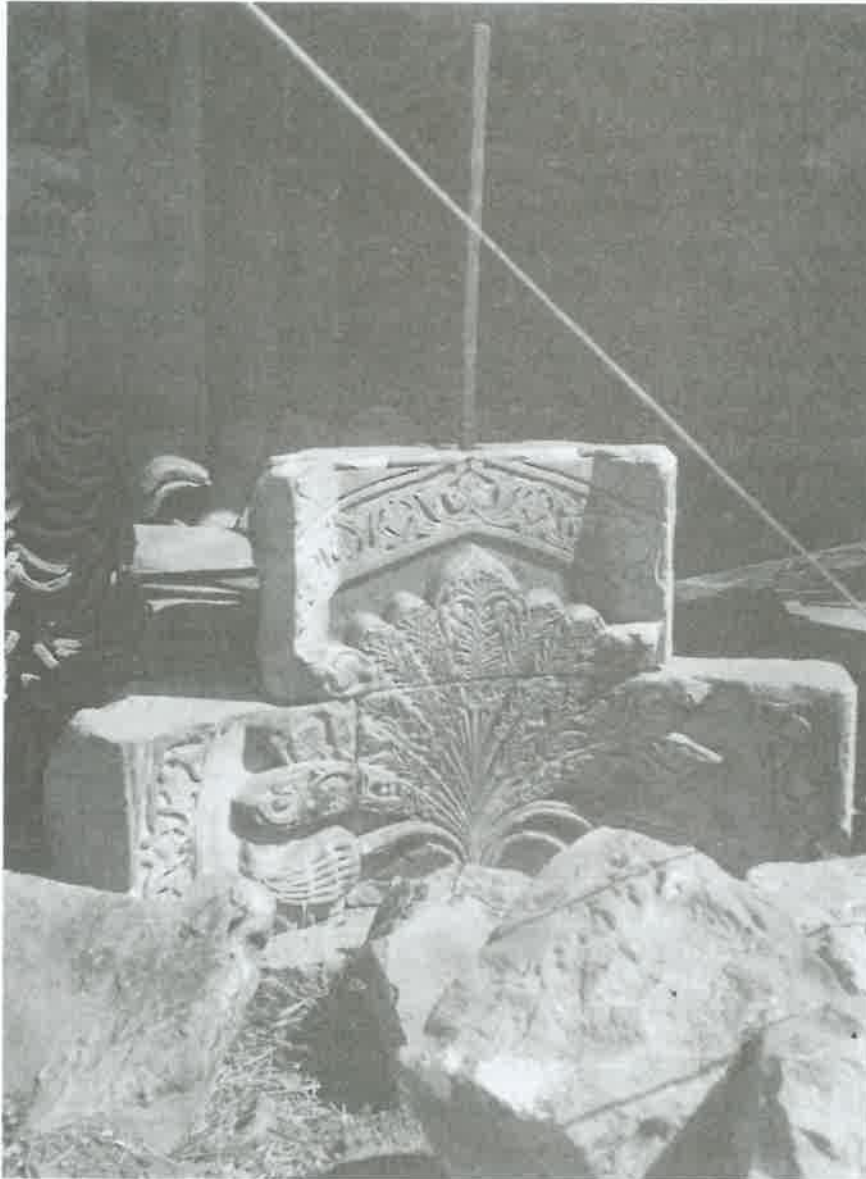
Mahmut Aksarayî Kerimüddin, *Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara 1943, s.134.

-Önder, Mehmet, *Mevlânâ Şehri Konya*, Ankara 1971, s. 109.

²⁰Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Sözlüğü*, Cilt 3, s.93.

"Sahib-i Devlet" Sadrazam için kullanılır. Devletin sahibi anlamında olup hürmeti anlatır".

²¹Sümer, Faruk, *Anadolu'da Moğollar, Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Ankara 1920, s. 61 (ölümü 23 Kasım 1288).

Res. 3: Hangi yapıdan getirildiği bilinmeyen mihrap kalıntısı.
(Şahne Kümbetinin olabilir)

Res. 4: Avlu temizliğinde bulunan havuz korkuluğu ve su arki.

Res. 5: Islak alan kapısının, eşik, sol söve, lento kökü ve üst pencere kalıntısı.

Res. 6: Islak alan kapı eşığı üstündeki muhdes pöhrenkler ve solda üst kat merdiven kapı eşığı.

Res. 10: Giriş kanat avlu yüzü.

Res. 12: Mescit kubbe eteğinde 2 sıralı tuğla bingiler, çentiklenmiş kasnak ve çini kalıntısı.

Res. 16: Minareden giriş tonozu üstü.

Res. 17: Griş eyvanı üstünden diğer bir ayrıntı.

Res. 18: Giriş avlu yüzü kalkanı kuzey yüzünde çini kaplama kalıntısı.

Res. 1: Doğu yönden batı kanadına bakış ve avlu.

Res. 2: Avlu ve çadırlarımız
(batı yönde, minareden doğu yöne doğru).

Res. 7: Yıkık doğu kanat.

Res. 8: Doğu kanat kuzeyindeki köşe odada duvar çini kaplama döküntüleri.

Res. 9: Kuzeydoğu köşe odada çini kaplı sanduka tabanı.

Res. 11: Giriş üst katı mescit kesimi. Kazıtılan sıva, tuğla duvar ve özgün bingi.

Res. 13: Mescit kubbe kasnağı kuzey yüzünde çini kaplamadan ayrıntı.

Res. 14: Sınıf kubbe kasnağı güney yüzünde duvar, çini ve kapı sağ sövesi.

Res. 15: Sınıf kubbe kasnağı güney yüzünde duvar, çini ve kapı sağ sövesi.

Res.19: Giriş (Taçkapı) önünde bulunan özgün eşik ve temizlenip şimdilik oraya koyduğumuz özgün dendan.

Res.20: Kazıda bulunan dendan.

Res.21: Çeşme önü kazısı, yalak kotu ve döşeme kaplaması.

Res.22: Giriş (batı) yüzünde sağ (güney) köşe desteği geçiş bölümü.